

Capitolul 8. **Democrația electronică, eDemocrație**

8.1. Exercițarea electronică a democrației, eDemocrație

8.2. Concepte principale. Exemple

- a) Participarea electronică, eParticipare
- b) Votul electronic, eVot
- c) Parlamentul electronic, eParlament
- d) Standard de interoperabilitate pentru eVot

Note și bibliografie

În țările democratice în care legea și drepturile omului sunt fundamente ale activității politice și ale vieții cetățenilor se desfășoară o luptă practic continuă, mai mult sau mai puțin intensă, pentru afirmarea, reafirmarea și menținerea democrației. Unul dintre "dușmanii" interni ai democrației pare să fie, din ce în ce mai mult, slaba participare și chiar nonparticiparea cetățenilor la viața politică de la nivel național central și local, și, în cazul Uniunii Europene, la viața politică a întregii Uniuni.

În ultimii 7-8 ani, și în special în țările europene și în SUA, guvernele și actorii politici au văzut în tehnologia informației și comunicațiilor un mijloc util de a încuraja implicarea cetățenilor, a reprezentanților aleși și a politicienilor în exercitarea democrației. Ideea centrală a acestei orientări este "creșterea participării". S-au dezvoltat treptat o serie de servicii electronice destinate exercitării democrației, atât de către cetățeni cât și de către reprezentanții aleși, la nivel central și, mai ales, la nivel local. Aceste eServicii în slujba democrației, numite câteodată și unelte (eDemocracy tools), formează eDemocrația, și sunt văzute ca fiind complementare celor existente, tradiționale. Dezvoltarea eServiciilor eDemocrației pare a fi încă în fază de început, cu mai multe căutări, dar și cu impunerea, deja, a unor eServicii ce sunt în mod cert utile, printre care cele numite generic eParticipare (eParticipation) și eVot (eVote). Impunerea acestor servicii electronice a fost facilitată și de o serie de măsuri legislative privitoare în special la votul electronic.

eServiciile eDemocrației urmăresc să sprijine cetățenii în dorința lor de a face guvernării și politicienii aleși la nivel central și local mai responsabili pentru acțiunile lor din domeniul public, și se referă în general la creșterea transparenței procesului

politic, la creșterea implicării directe a cetățenilor și la îmbunătățirea formării opiniilor și deciziilor politice.

8.1. Exercițarea electronică a democrației, eDemocrație

Există mai multe definiții ale eDemocrației, între care am ales două extreme pentru a avea o viziune mai largă. Cea mai concentrată este probabil una britanică – eDemocrația înseamnă utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor pentru încurajarea participării cetățenilor în procesul de luare a deciziilor politice. O definiție americană dezvoltă definirea – eDemocrația este utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor, și a strategiilor, de către actorii democratici în procesul politic și de guvernare la nivel local, național și internațional; actorii democratici sunt guvernele, oficialii aleși, media, organizațiile politice și cetățenii (1).

Preocupările recente în domeniu sunt destul de intense și se remarcă o serie de conferințe, organizații și proiecte care au scopul de a dezvolta și răspândi eDemocrația.

Forumul Mondial al eDemocrației de la Paris este un câmp de discuții permanente asupra subiectului și un organizator de conferințe anuale, iar în 2007 de exemplu, s-au organizat două astfel de conferințe, la Vadstene în Suedia și la Londra. Consiliul Europei sprijină domeniul în cadrul mai larg al Forumului pentru Viitorul Democrației (2). Printre organizațiile active se remarcă organizația britanică ICELE (care oferă și un pachet de unelte software pentru eDemocrația locală) precum și E-Democracy Center, EDC, din Elveția (3).

O serie de proiecte europene studiază și promovează eDemocrația, între care se pot menționa proiectele ePoll și eParticipate (4).

Proiectul ePoll a dezvoltat un sistem de vot electronic prin rețea, prin care cetățenii europeni, care se identifică printr-un card cu cip, pot vota într-un chioșc de vot, amplasabil oriunde, și dotat cu o mașină electronică de vot cuplată la rețea radio (wireless) sau de telefonie mobilă (GPRS, ..). Aplicația este deschisă și compatibilă cu specificațiile EML ale OASIS (a se vedea mai jos). Proiectul a fost implementat ca pilot și este încă în curs de dezvoltare.

Proiectul eParticipate conduce la creșterea participării cetățenilor, în special în comunitățile locale, printr-o platformă software ce permite transmiterea video/audio

online prin Internet a ședințelor de decizie a consiliilor locale, și, în același timp, permite cetățenilor să-și facă cunoscută opinia prin mesaje electronice.

8.2. Concepte principale. Exemple

În esență eDemocrația înseamnă eParticipare și eVot, adică mulțimea eServiciilor ce facilitează participarea cetățenilor la viața politică, permițându-le exprimarea opiniilor și influențarea deciziilor reprezentanților aleși, și încurajează exprimarea opțiunilor de vot, atât la nivel central, cât și, mai ales, la nivel local. Aceste două servicii electronice esențiale pentru eDemocrație – eParticiparea și eVotul, au mai multe forme, iar în cele ce urmează le vom face o scurtă prezentare. Vom face și o prezentare a unui parlament electronic, eParlament (eParliament), care utilizează mijloacele tehnologiei informației și comunicațiilor pentru elaborarea de legi (eJustiție) și pentru comunicarea și consultarea cu alegătorii (eDemocrație).

a) Participarea electronică, eParticipare

Serviciile electronice ce alcătuiesc eParticiparea sunt, în principal, eInformare (eInformation), eConsultare (eConsultation) și eDecizii (eDecision Making).

Prin eInformare administrațiile centrale și locale furnizează unidirecțional informații către cetățeni, în special prin site-uri dedicate. Printre informațiile care privesc în mod deosebit favorizarea exercitării democrației sunt listele cu cei aleși, structura guvernului și a administrației în general, politici și programe adoptate sau în curs de adoptare, puncte de contact către reprezentanții aleși, date despre buget, legislație, etc. În această categorie intră și serviciile de informare realizate de către militanții politici care fac campanie în favoarea unui candidat sau a unei inițiative, eCampanie (eCampaign) și eActivism (eActivism), prin site-uri dedicate, poștă electronică, SMS-uri sau bloguri, dezvoltate în special în SUA.

Serviciile de eConsultare sunt bidirecționale și au multe forme între care forumuri și grupuri de discuții online (eForum, eDebate), sondarea prin chestionare a opiniilor privitoare la o anumită problemă (ePolling, eSurvey), site-uri ale candidaților în alegeri prin care au loc discuții (bloguri, grupuri de discuție) în care candidatul răspunde de obicei diverselor observații sau întrebări. Exemple interesante sunt proiectul belgian Citi al regiunii Wallonie, site-ul britanic de discuții (forum)

cetățenești Have Your Say (spune-ți cuvântul) și sistemul belgian Watson (consilier local virtual) (5).

Prin eServiciile de eDecizii se încurajează inițiativele cetățenești care urmăresc influențarea sau determinarea deciziilor politice, precum și a celor ce contribuie la formarea unor opinii politice susceptibile de a deveni decizii și, eventual, legi sau hotărâri.

Între aceste servicii de eDecizii cel mai important serviciu este petiția electronică, ePetiție (ePetitioning). O petiție reprezintă inițiativa semnată a unui cetățean, sau grup de cetățeni, prin care se ridică o problemă și se solicită o acțiune din partea reprezentanților aleși din Parlament sau din consiliile locale. Receptorul ePetiției are îndatorirea de a înregistra petiția și de a da un răspuns. Parlamentul scoțian, de exemplu, dispune de un site dedicat ePetițiilor, ca și Bundestagul german sau municipalitatea orașului britanic Bristol, iar în România Ministerul Internelor și Reformei Administrative permite de asemenea formularea unor petiții simple sub formă de mesaje electronice (6). Site-ul dedicat de ePetiții permite de regulă vizualizarea tuturor petițiilor electronice depuse, alăturarea la o petiție, formularea unei noi și căutarea de sprijinitori, formarea unui grup de discuții pe marginea unei petiții, etc.

b) Votul electronic, eVot

Votul electronic, eVot (eVote), este probabil cel mai notoriu eServiciu al eDemocrației deși în realitate nu este mai răspândit decât mulțimea serviciilor de eParticipare. Votul electronic înseamnă alegerile sau referendumul în care se folosesc mijloace electronice în toate, sau numai unele, din procedurile procesului – cele de bază fiind votarea propriu-zisă și numărarea voturilor.

Votul electronic are două forme principale – *la distanță*, prin Internet de la calculatorul de acasă (sau de oriunde), prin poștă electronică, sau chiar prin SMS-uri și televiziune digitală interactivă; și *local*, în cabine de votare prin intermediul unor echipamente electronice de votare (uzual numite DRE, Direct Recording Equipment, sau voting machines, mașini de vot). O cabină de votare dotată cu echipament electronic de votare mai poartă și numele de chioșc de eVotare (eVoting Kiosk).

În ambele forme ale eVotului – local sau la distanță, problema principală care se pune este aceea a securității. Votarea efectivă și numărarea voturilor nu trebuie să fie alterate prin intervenții neautorizate, astfel că procedurile trebuie însoțite de măsuri de securitate deosebite, electronice și neelectronice. Deși votul electronic este deja folosit în mai multe țări (SUA, Franța, Belgia, Elveția, Estonia, Spania, Brazilia,

Mexic, Australia, etc.) problema securității a făcut mai multe state, cu excepția remarcabilă a Estoniei, să ia măsuri legislative în domeniu, și să aștepte până la generalizarea procedurii.

Sistemele de vot electronic pot fi folosite atât la nivel național, în alegeri parlamentare de exemplu, cât și în organizații private, de pildă în companii cu mulți acționari sau în cadrul partidelor politice. În cazul eVotului la nivel național sau local trebuie să existe o legislație specifică care să recunoască legalitatea votului electronic și să-i specifice metodologia și condițiile de desfășurare.

Pentru exemplificarea votului prin Internet vom face o scurtă prezentare a sistemului de eVot utilizat în Estonia.

Estonia, cu o populație de 1,4 milioane de locuitori, este una dintre cele mai avansate țări din lume în domeniul eGuvernării. Cetățenii dispun de un card cu cip, obligatoriu, de identitate națională (introdus din 2002) care cuprinde, printre altele, datele de identitate și o semnătură digitală a deținătorului (legală din 2000). În martie 2007 Estonia ține primele alegeri generale naționale (pentru Parlament) din lume în care s-a utilizat și votul electronic prin Internet, cu folosirea cardului de identitate națională pentru autentificarea identității de votant. Din cei aproape un milion de alegători, circa treizeci de mii au votat electronic prin Internet folosind cardul ce a fost citit printr-un cititor de card cu cip cuplat la calculatorul propriu conectat la Internet. Cititorul de card cu cip este furnizat de stat la un preț foarte mic, de 7-12 euro.

Votul electronic estonian prin Internet se desfășoară astfel: se introduce cardul în cititorul de card și se accesează site-ul național dedicat eVotului prin Internet; sistemul de vot al site-ului (server) va cere votantului două coduri separate de acces (pentru securitate), și, după acceptarea acestora, va oferi votantului opțiunile de vot între care acesta va alege ce dorește, iar alegerea sa va fi declarată ca vot valid și înregistrat la autoritatea de vot națională. Cele două coduri de acces solicitate pentru autentificare sunt PIN-urile asociate cardului de identitate – cel pentru certificatul de identitate și cel pentru certificatul de semnătură digitală. Estonia dispune de o infrastructură de chei publice (PKI, Public Key Infrastructure) bine dezvoltată și are o Autoritate de Certificare proprie, centrală (7). (Pentru unele detalii tehnice explicative privind identitatea electronică, semnătura digitală și certificatele de autenticitate se poate consulta Anexa 1).

În eVotul local, echipamentele electronice de votare (DRE) aflate în cabinele de vot pot fi destul de complexe, și sunt de o mare varietate. Tipul cel mai răspândit este un echipament cu ecran sensibil (touch-screen) pe care se afișează opțiunile de

vot (de exemplu DA, NU, ABȚINERE, sau o listă cu nume de candidați, sau de propuneri, etc.) după ce, în prealabil, a avut loc identificarea votantului, de exemplu printr-un card de votant (carte de alegător). Toate echipamentele de votare sunt legate printr-o rețea la un sistem central de vot electronic care face autentificarea votantului (prin verificare într-o bază de date de votanți), numărarea voturilor și raportarea lor. Rețeaua este de obicei o rețea radio (wireless) dar poate fi și Internetul – aici nu avem însă un vot prin Internet, căci votarea propriu-zisă se desfășoară într-o cabină de vot din teritoriu, nu de acasă, sau de oriunde există un calculator conectat la Internet și dotat cu cititor de card cu cip.

Compania americană ES&S, considerată lider mondial al soluțiilor de management total al alegerilor, cu peste 170.000 de sisteme de vot electronic instalate în toată lumea, oferă o serie de soluții și echipamente de eVot, între care echipamentul iVotronic și soluția intElect, ce acoperă toate fazele procesului electoral – pregătire pre-electorală, vot, numărare, raportare și validare. Echipamentul de eVot este un echipament cu ecran sensibil, cuplat prin rețea radio la un server central, iar sistemul AVA (Anywhere Voting Architecture) permite votul prin Internet (8).

c) Parlamentul electronic, eParlament

Electronificarea activității parlamentului privește, în esență, procesul de elaborare al legilor. Acest proces cuprinde, din ce în ce mai mult, și o participare cetățenească realizată prin diverse mijloace (ePetiții de exemplu) care au scopul de a influența în mod direct, și legal, deciziile reprezentanților lor aleși. Cele două aspecte pot fi tratate, formând un tot, în cadrul eJustiției (elaborarea de legi) și eDemocrației (participarea cetățenească).

O analiză recentă, din 2007, studiază starea actuală a utilizării tehnologiei informației și comunicațiilor în parlamente (9). Se pune accent pe comunicarea și schimbul de informații cu cetățenii, a căror participare trebuie încurajată explicit, precum și pe managementul documentelor electronice specifice – proiecte de legi, amendamente, rapoarte ale comisiilor, texte ale dezbaterilor, pentru care se recomandă standardul XML. Sunt utilizate și sisteme audio/video online (webcasting) pentru transmiterea prin Internet a ședințelor comisiilor sau plenului, a căror activitate este făcută publică în timp real (sau din arhivă). Sunt utile și diverse unelte de suport al deciziei politice a parlamentarului prin care i se furnizează acestuia, la cerere, un pachet de informații necesare și relevante pentru luarea unei decizii, selectate după anumite criterii de către personalul aferent (ICT-based decision

support tools), ca și intranetul securizat (nepublic) al parlamentului ce permite schimb de documente și mesaje între parlamentari, experți, etc. Site-urile parlamentare (ale parlamentului, comisiilor, parlamentarilor) informează cetățenii asupra fazelor elaborării legilor (cum am descris în capitolul 7.2.g) și oferă mijloace prin care aceștia pot comenta și face propuneri ce intenționează a influența deciziile parlamentare (servicii de eParticipare și eDecizii). Astfel de mijloace electronice urmează a fi implementate pe o scară mai largă și la nivel local, în consilii municipale de exemplu.

Implementarea tehnologiei informației și comunicațiilor la nivelul parlamentului și al consiliilor locale trebuie să fie ghidată de o strategie care să fie urmată de un management de implementare, de operare și de dezvoltare continuă.

d) Standard de interoperabilitate pentru eVot

Organizația OASIS a elaborat specificațiile EML (Election Markup Language) cu scopul de a permite schimbul de documente electronice în format XML pe parcursul unui proces complet de alegeri, compus din mai multe faze, incluzând numirea candidaților, înregistrarea și autentificarea votanților, informația de pe buletinul de vot, votarea propriu-zisă și confirmarea ei, numărarea voturilor, verificarea, și altele (10).

EML conține scheme XML de descriere pentru diversele documente schimbate între fazele unui proces electoral desfășurat prin eVot (schimburi între hard, soft și furnizori ai serviciilor de eVot), și este destinat în special oficialităților publice ce supraveghează votul în alegeri naționale și locale, precum și celor ce organizează alegeri în mediul privat, în societăți și organizații.

Specificațiile permit și o standardizare în crearea echipamentelor și soluțiilor de eVot, ceea ce conduce la o interoperabilitate între produsele diferșilor furnizori de hard, soft și servicii pentru eVot.

Note și bibliografie

1. ICELE, International Centre of Excellence for Local eDemocracy, Glossary, www.icele.org. E-Democracy Resource Links from Steven Clift, www.publicus.net/articles/edemresources.html, unde se găsesc trimiteri utile la resurse privind eDemocrația.

- 2.** World e-Democracy Forum, Paris, www.idemocratie.com și www.edemocracy-forum.com/2007/06/8th_world_edemo.htm; ESF-LiU, 21-25 November 2007, Vadstene, Sweden, www.docs.ifib.de/esfconference07; e-Democracy 07, 8 November 2007, London, www.headstar-events.com/edemocracy07/index.php; Council of Europe, Forum for the Future of Democracy, 13-15 June 2007, Stockholm, www.coe.int/t/dc/press/news/20070615_concl_democracy_en.asp și site-ul general www.coe.int/t/e/Integrated_Projects/democracy.
- 3.** ICELE – a se vedea (1); EDC, E-Democracy Centre, [//edc.unige.ch](http://edc.unige.ch).
- 4.** ePoll Project, www.e-poll-project.net; eParticipate Project, www.eparticipate.org.
- 5.** Citi, Citoyens d'Internet, [//citi.wallonie.be](http://citi.wallonie.be); Have Your Say, [//haveyoursay.communities.gov.uk](http://haveyoursay.communities.gov.uk); L'échevin virtuel (Virtual Local Councillor), www.epractice.eu/document/4052.
- 6.** e-Petitions System, The Scottish Parliament, [//epetitions.scottish.parliament.uk](http://epetitions.scottish.parliament.uk); Deutscher Bundestag, Petitionsausschuss, [//itc.napier.ac.uk/e-Petition/bundestag](http://itc.napier.ac.uk/e-Petition/bundestag); ePetitions, Bristol, [//epetitions.bristol.gov.uk](http://epetitions.bristol.gov.uk); Ministerul Internelor și Reformei Administrative, www.mira.gov.ro, E Petiție.
- 7.** eGovernment Factsheets, eGovernment in Estonia, October 2007, www.epractice.eu/factsheets, Estonia. Autorul face ipoteza (în lipsa unei informații estoniene pertinente) că cele două coduri de acces necesare pentru autentificarea din eVot sunt cele două PIN-uri ale cardului cu cip național de identitate – cel pentru certificatul de identitate, și cel pentru certificatul de semnătură digitală.
- 8.** ES&S, Election Systems&Software, Inc., www.essvote.com.
- 9.** ICT in Parliaments – Current Practices, Future Possibilities, Draft, Jeffrey C. Griffith, World e-Parliament Conference 2007, 11 October, Geneva, organizată de Uniunea Inter-Parlamentară a Națiunilor Unite, www.ictparliament.org/worldeparliamentconference2007/.
- 10.** OASIS, EML (Election Markup Language) 5.0, October 2007, www.oasis-open.org/committees/election, și [//xml.coverpages.org/eml.html](http://xml.coverpages.org/eml.html).
